

TOPLUMSAL BİR OLGU OLARAK ŞİDDET

Necmettin ÖZERKMEN*
Haydar GÖLBAŞI**

Özet / Abstract

Bu çalışma temel olarak beş bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünde, şiddet olgusunun nasıl bir olgu olduğu; neden evrensel ve toplumsal bir olgu olduğu konusuna açıklık getirilmiştir.

İkinci bölümde, şiddet olgusunun kavramsal çerçevesi bağlamında "şiddet nedir?" sorusuna yanıt aranmış ve şiddetin türlerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, toplumsal şiddet ve şiddet öğeleri gösterilmiştir.

Dördüncü bölümde, farklı yönleriyle şiddet olgusu: psikolojik, sosyolojik ve kültürel açılarından ele alınmış ve tartışılmıştır.

Son olarak beşinci bölümde, şiddet olgusunu yaratan nedenler ya da şiddet olgusunun kaynakları on yedi alt başlık altında incelenmiştir.

Son olarak, çalışma genel olarak değerlendirilmiş ve politika yönelimli eylem planı olarak nitelenecek çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kavramlar: Şiddet, Toplumsal şiddet.

VIOLENCE AS A SOCIAL PHENOMENON

This study is mainly consists of five sections. In the introduction, how the phenomenon of violence as a phenomenon; why the topic is universal and a social phenomenon has been clarified. In the second part, cases of violence in the context of the conceptual framework "What is violence?" answer to the question of the types of violence in and detailed. Third section, societal violence, and violence has been displayed items. In the fourth chapter, different aspects of the phenomenon of violence: psychological, sociological and cultural aspects and discussed. Finally, the fifth chapter, has created the phenomenon of violence causes or sources of violence on seven cases were examined under sub-headings. Finally, the study has been evaluated in general and policy-oriented action plan will be considered as solutions are found in.

Key Concepts: violence, social violence.

1. Giriş

Şiddet, öncelikle nasıl bir olgudur? Evrensel bir özelliği var mıdır? Hayvanlar âlemindeki varoluşun bir gereği olarak et yiyen "et obur" hayvanların "ot obur" hayvanları öldürme, yeme ya da avlama davranışları şiddet olarak yorumlanabilir mi? Yine hayvan türlerinin kendi içlerinde liderlik kavgaları şiddetin bir biçimi olarak algılanabilir mi? Bütün bu sorulara insan türü dışında evet demek oldukça güçtür. Çünkü hayvanlar için besin zincirinin ve ekolojik dengenin bir gereği olarak bu davranışlar "şiddet" olarak nitelenemez. Ve ayrıca, türün kendi içindeki liderlik yarışı ise türün devamı için işlevseldir. Güçlü olanın yaşaması ve kendi türünü devam ettirme amacı için yapılan kavga şiddet olarak yorumlanamaz.

* Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü.

** Öğr. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi Cumhuriyet Meslek Yüksekokulu.

Ancak insan ve insan toplumları için aynı şeyleri söyleyebilmek mümkün değildir. En zayıfından en güçlüsüne kadar insan, haklar bakımından hukuk karşısında eşittir. Bütün din, ahlak ve hukuk kuralları insanların bir arada ve yan yana yaşamasını düzenleme üzerine kuruludur. Ama bütün bu kurallara rağmen haksızlık, adam öldürme, şiddet ve terör geçmişten günümüze farklı düzeylerde devam etmektedir. En önemlisi, uygarlık geliştikçe "şiddetin azalacağı" yolundaki öngörülerin aksine, şiddet farklı boyutlarda ve yoğunlukta bütün dünyada yaşanmaktadır. Öyleyse şiddet insan ve insan toplumları için hem evrensel ve hem de toplumsal bir olgudur ve kaçınılmazdır. Bu bağlamda birçok bilim dalının da inceleme konusudur. Hukuk, Siyaset, Psikoloji, Antropoloji ve en çok da Sosyolojinin ilgisini çeken toplumsal bir olgudur.

Şiddetin tanımı konusunda çağdaş Fransızca sözlükleri; a) bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak, b) şiddet uygulama eylemi, c) duyguların kabaca ifade edilmesi eğilimi, d) bir şeyin karşı konulmaz gücü, e) bir eylemin hoyrat yapısı, gibi tanımlar getirmektedir (Michaud, 1991).

Şiddet ile terörizm arasında kavram benzerliği bulunmaktadır; örneğin 1974 tarihli Britanya Terörizmi Önleme Yasası "Bu yasaya göre terörizm, siyasal amaçlı şiddet kullanımıdır" demektedir (Nicklaus, 1980:295).

Şiddetin çeşitli tanımlarında karşılaşılan ortak öğeler şunlardır: Kişinin canını acıtmak, yaralamak, öldürmek, mala zarar vermek amacıyla güç kullanmak; yasaya aykırı fiziki güç kullanmak; yasaya aykırı bir hedefe varmak için şiddet kullanmak ya da şiddet kullanma tehdidinde bulunmak; genelde kabul gören yasa ve ahlak ilkelerine aykırı biçimde fiziksel yok etme, gereksiz yere kırma, yok etme eylemleri; toplumsal ilişkilerde kabul edilebilirlik sınırlarını aşan zorlama eylemidir.

Bu tanımlar arasında, üzerinde durulması yararlı sayılabilecek düşünceleri şöyle sıralayabiliriz: Toplumbilimci Galtung'a göre, "çeşitli şiddet yöntemleri vardır: fiziksel, psikolojik ve yapısal şiddetten söz edilebilir. Fiziksel şiddette, kişiyi öldürmeye kadar uzanabilen şiddet kullanımı ögesi bulunmaktadır; psikolojik şiddet kişinin ruhsal bütünlüğüne yönelik beyin yıkama, yalan söyleme, endoktrinasyon, tehdit yöntemleriyle uygulanan şiddettir; yapısal şiddette ise insanların eylemlerinde akli ve psikolojik yeteneklerinin altında kalmaları olgusuyla karşılaşılmaktadır; bu durumda şiddet, insanın olası yetenekleriyle, halihazır yetenekleri arasındaki farkın nedeni olmaktadır (Galtung, 1991:13).

Filozof Hannah Arendt ise "şiddetin bir nedeni olabileceğini; ancak şiddetin hiçbir zaman yasal sayılamayacağını; meşru savunma durumunda şiddet kullanılmasını tartışmaya açmadığını; siyasal açıdan bakıldığında, kuvvet kullanımı ve şiddetin aynı şey olmadığını söylenmesinin yeterli olmayacağını; şiddet istismarı ile kuvvet kullanımının karşıt kavramlar olduğunu; bunlardan birinin tam anlamıyla egemen olduğu yerde, diğerinin yok olduğunu; kuvvet zayıfladığı zaman şiddetin meydana çıktığını, şiddetin kuvveti yok edebildiğini, ama yaratamadığını" belirtiyor (Arendt, 1970:46,52,56). T. R. Gurr, "şiddet sözcüğünden, bilinçli olarak sakatlamak, yaralamak ve yok etmek amacıyla kuvvet kullanımını" anlamakta; ona göre, "şiddet kullanımında kızgınlığı teskin etmek, intikam almak, övünmek, başkalarını korkutmak" gibi öğeler bulunmaktadır (Gurr, 1973:359-392).

Evet, şiddet ile kuvvet kullanımları arasında fark vardır; şiddette bir kimsenin isteğini bir başka kişiye yasaya aykırı biçimde kabul ettirmek için zor kullanımı söz

konusudur; kuvvet kullanımında ise zorlama yasaya aykırı sayılmamaktadır (Macfarlane, 1974:46). Bu ayrıntının araştırmamız açısından önemi bulunmaktadır. Demokrasilerde yasal olarak şiddet veya kuvvet kullanma yetkisinin devlete ait olduğu kabul edilmektedir. Buna biraz daha derece ayrımı ile yaklaşırsak şunu söyleyebiliriz: Demokrasilerde devlet şiddet ya da terör olaylarını bastırmak için kuvvet kullanılabilir; ancak bu eylemi şiddete dönüştürmemesi gereklidir. Bu kolay değildir; uzun yıllar sürecek bir toplumsal eğitimi gerektirir. Bir de "kimin, nasıl ve ne cins kuvvet kullanımını, hangi norma ve yasaya aykırı sayacağı" sorusu vardır yanıt bekleyen. Şiddette normlara aykırı hareket ögesi bulunuyor. Ancak, "Bu normlar hangi otoritenin normlarıdır?" sorusu hemen akla geliyor. Ayrıca, kudreti elinde tutan otoritenin mevcut normları yorum tarzı öylesine önemlidir ki, bugün karşılaşılan sorunların başında bu yorum tarzının geldiğini söyleyebiliriz.

Dar çerçeveli şiddet teriminin -meşru olduğu varsayılan- bir organ tarafından kaba kuvvet uygulaması anlamında kullanıldığını; geniş çerçeveli şiddet teriminin ise, tüm insan hakkı ihlallerini kapsadığını söyleyebiliriz. Devlet otoritesini savunanlar "dar tanımı", insan haklarını savunan çevreler ise "geniş tanımı" yeğlerler.

Genelde batılı ülkeler insan hakkı ihlallerinin egemen otorite tarafından yapıldığını ileri sürerler. Birleşmiş Milletler Örgütü çerçevesinde, Türk heyetinin önderliğini yaptığı mücadele sonunda, terörün insan hakkı ihlali olduğunu, böylece teröristlerin de insan hakkı ihlalinde buldukları düşüncesi kabul ettirilebilmiştir.

2. Araştırmanın Kavramsal Temelleri: Şiddet Nedir? Şiddet Türleri

Tarih ve siyaset üzerinde düşünmeyi iş edinen hiç kimse, şiddetin insan işlerinde daima oynaya geldiği muazzam rolün ayırımına varmaktan kendini alıkoyamaz. Geçtiğimiz yüzyıl Arendt tarafından, Lenin'den esinlenerek, "şiddet çağı" olarak nitelendirilirken, 21. yy ise Pentagon tarafından "Ayaklanmalar Yüzyılı" ilan edilmiştir. Bugüne kadar ihmal edilmiş olan şiddet kavramının artık bir kenara atılmayacağı açıktır. Öncelikle saldırganlık ve şiddet kavramlarının derinlemesine incelemek yerinde olacaktır.

2.1. Şiddet nedir?

"Saldırganlık, hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranıştır (Erten, Ardalı, 1996:143).

"Şiddet saldırganlığın çeşit ve derecesidir" (Erten, Ardalı, 1996:143).

Etimolojik yönden şiddet sözcüğünün dilimize Arapça'dan geçtiğini herkes bilir. Şiddet; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma anlamındadır. "Şedit" ise sert katı ve şiddetli demektir. "Şeddat" da sertlik ve kızgınlığı ile tanınan ünlü eski Yemen hükümdarının adıdır. Şiddet sözcüğü günümüzde yeni anlamlar da kazanmıştır: karşıt durumda, görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, sert davranma, sertlik; "şiddet olayları" ise insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanıyor (Hobart, 1996:53).

İngilizce'de de şiddet sözcüğü çok geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu kullanımlar arasında bedene zor uygulama, bedensel zedelenmeye neden olma, kişisel

özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama, bozma ya da uymama, rahatça gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara vb. yersiz kısıtlamalar getirme, anlamın çarpıtılması, büyük güç, sertlik ya da haşinlik, kişisel duygularda sertlik ve tutkulu davranışlara ya da dile başvurma bulunuyor (Hobart, 1996:52).

Şiddet genel anlamda; başkasını öldürme, sakat bırakma ya da yaralama yoluyla zarar verilmesini içerdiği için gücü aşılıyor. Bu tür eylemlerin başkasına karşı tehdit oluşturması ve kısacası insana fiziksel ve ruhsal zarar veren her edimi şiddet olarak değerlendirebiliriz. Bu çerçeveye yerine göre, başkasının mallarına verilen zarar da dâhil edilebilir.

Bu genel tanımlamaların dışında bir de salt hukuksal tanımlamalar önem kazanmaktadır. Ağır suç kapsamına giren şiddet (cinayet, yaralama, ırza tecavüz, silahlı saldırı, gasp) gibi olayların yanı sıra, daha hafif kabul edilen şiddet olayları da (trafik suçu, tehdit) Türkiye Cumhuriyeti Ceza Yasasının kapsamında cezalandırılır.

Yves Michaud'nun (1986) şiddet tanımı ise şöyledir: "Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri ya da birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu ya da dağınık olarak diğerlerinin veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel, ahlaki/moral/manevi bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik kültürel değerlerine oram ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır."

Dar anlamıyla şiddet tanımında, tartışılmaz ve ölçülebilir nitelikleriyle, fiziksel şiddet tektir. İnsanların bedensel bütünlüğüne karşın dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir edimdir. Hukuk dilinde "eşhasa (şahıslara) karşı cürümler" diye nitelendirilir. "Adam öldürmek cürümleri" (TCK, m. 448-450: Kasten adam öldürme) ve "şahıslara karşı müessir fiiller (TCK, m.456: katil kastı olmaksızın bir kişiye cismen eza verilmesi veya sıhhatinin ihlali, yahut akli melekelerinde teşevvüş husulüne sebep olunması)" tanımına uyan fiziksel şiddet anlayışı örneğin, yalnız mala verilen zararı şiddet kavramına sokmuyor. Burada kurbanın canı, sağlığı, bedensel bütünlüğü ya da bireysel özgürlüğüne karşı bir tehdit söz konusu: ölüm, yaralama, ırza tecavüz, yağma, yol kesmek, adam kaçırmak ya da rehine alma gibi. "Cebir ve şiddet kullanılması ve "şahsen ya da malen" tehlike tehdidi ve kurbanı "sükût etmeye" zorlama da bulunuyor (TCK, m.495).

2.2. Şiddet Türleri

"Historie de la violence" başlıklı çok kapsamlı bir incelemenin yazarı olan Fransız araştırmacı Jean-Claude Chesnais'in (1981) uluslar arası polis örgütü Interpol'ün sınıflandırmasını esas aldığı tipolojisinde şiddet türleri şöyle sınıflandırılıyor. Şiddet genel itibariyle iki başlık altında toplanmıştır: A. Özel şiddet, B. Kolektif şiddet.

Özel şiddet şu başlıklar altında toplanmıştır:

- Cürümsel şiddet: Bu da kendi arasında sınıflandırılabilir;
- Ölümle sonuçlanan şiddet: Cinayetler, suikastlar, zehirlemeler, (ebeveyn ya da çocuk öldürmeleri de dâhil), idamlar vb.
- Bedensel şiddet: Bilerek darbe ve yaralamalar.
- Cinsel şiddet: Irza geçmeler

• Cürümsel olamayan şiddet: Özel şiddetin bir türü de cürümsel olmayan şiddettir.

Bu tür şiddeti Jean-Claude Chesnais iki başlık altında toplar:

- İntihar (intihar ve intihar teşebbüsleri)
- Kaza (trafik kazaları da dâhil)

Jean-Claude Chesnais özellikle kolektif şiddet üzerinde durmaktadır. Ona göre kolektif şiddetin üç birimi vardır;

İlki, vatandaşların iktidara karşı şiddetidir. Bunlar: terör, grevler ve ihtilaller

İkincisi, iktidarın vatandaşlara karşı şiddetidir. Bu ise; devlet terörü ve endüstriyel şiddet olarak tanımlanır.

Sonuncusu ise şiddetin en yaygın biçimini ifade eden savaştır.

Chesnais'in bu sıralaması mantıklıdır. Söz konusu somut şiddet edimlerinin tümünün birer cezai yaptırımı mevcuttur. Ayrıca, yazarın özellikle iş kazalarını “endüstriyel şiddet” başlığıyla siyasal iktidardan gelen şiddet türlerine dâhil etmesi ve basit bir işçi - işveren sorumluluğu ilişkisi ile sınırlaması da ilginç olduğu kadar yerinde bir yönelimdir. Bir toplumdaki iş güvenliği ölçütünü özgürlük düzeyi ile eş tutan Chesnais'in bu duyarlılığı övgüye değer (Unsal, 1996:32).

Şiddetin dar tanımıyla sınırlı kalınması, fiziksel şiddete ağırlık verilmesi hem eksiklikler taşımasına hem de bazı toplumsal gelişmelerin ve sistemlerin yol açtığı zararların göz ardı edilmesine neden olur. Bu nedenle şiddeti geniş anlamıyla ele almak gerekir.

Bugün insan üzerindeki fiziksel ve ruhsal etkileri dolaylı ve somut bir biçimde hissedilen çeşitli baskıları şiddet kategorisine dâhil edebiliriz.

Sözgelimi, “ekonomik şiddet” genellikle şiddet tipolojisine dâhil edilmiyor. Her türlü mala zarar “verilen zarar” olarak, insana yönelik fiziki şiddetten ayırt ediliyor. Bunun yanında medya terörü, yargısız infaz gibi betimlemeler yeni kullanılmaya başlanıyor.

Bununla birlikte bir ülkede çok yüksek oranlarda seyreden enflasyon ve işsizlik düzeyinin, yetersiz sosyal güvenlik olanaklarının da bir çeşit ekonomik şiddet olarak değerlendirilmesi mümkündür. Çok düşük ücretler, kronik enflasyon insanca yaşamı tehdit eder, üstelik yarımından korku duyan insanları daha sorunlu ve gerilimli yaptığı için olağan şiddete de katalizörlük eder. Sonu kötü biten bir aile veya kahve kavgası ya da bir işçi, öğrenci/polis çatışmasının aktörleri üzerindeki bu tür bir ekonomik baskıyı ve dolaylı şiddeti yok sayamayız (Unsal, 1996:33).

Ormanlarımızın baltaya tutsak edilmesini, verimli alanların erozyon ya da yanlış kentleşme ve sanayileşme ile giderek ortadan kalkmasının, nehir ve denizlerimizin kanalizasyon çukuruna dönüşmesinin, kent havasının sürekli kirlenmesinin, insanların ruhsal dengesi ve bedensel sağlıkları açısından kesin bir tehdit oluşturulması şiddet değil mi? (Unsal, 1996:34).

"Örneğin; kuzey ülkelerinin, nüfusu çok, teknolojisi geri, doğal kaynakları sınırlı güney ülkelerinin aleyhine sürekli genişlemesi ve yeterince önlem alınmaması, iki ayrı dünya arasındaki ticaret hadlerinin sürekli zengin ülkelerden yana gelişmesi, enerji kaynaklarının süper güçler tarafından denetlenmesi, bir bakıma "globalleşen" insan yaşamında, refah bölgelerinin çok sınırlı kalması ve birçok ülke halkları için

yoksulluğun neredeyse kader olması da bir şiddet türü değil midir? Ya da Irak yönetimini cezalandırmak için bunca kişinin ölmesinin yanı sıra, Irak halkına ekonomik ambargonun bu denli uzun süre uygulanması da bir başka uluslar arası şiddet örneği değil midir? (Unsal, 1996:34).

Bugün bunların hepsi birey ve toplum için tehdit oluşturan fakat henüz şiddet sayılmayan fiillerdir. Hiçbiri şiddet suçu olarak kabul edilmez.

3. Toplumsal Şiddet ve Öğeleri

Toplumsal düzenin bozulmasına yol açan tüm anti-sosyal davranışlar “sosyal şiddet” kavramının içerisinde kabul edilir. Türkdoğan'a göre; sosyal şiddet olgusunun içinde, terör, intihar, adam öldürme, suikastlar, adam kaçırma, fidye isteme, rehine alıkoyma, yakma -yıkma, tahrip, sözlü ve yazılı protestolar, top yekûn çatışma, ayaklanmalar, ırk- mezhep kavgaları ve ayrıcalıklı eylem biçimleri sayılabilir (Türkdoğan, 1996:341).

Türkdoğan'ın aktardığı bir araştırmaya göre dünya çapında 49 toplum üzerinde yürütülen bir araştırmada sosyal şiddet ve anti-sosyal davranışın ortak bir tablosu oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmacılar, sosyal şiddeti yaratan yedi unsur belirlemişlerdir. Bunlar:

- 1- Ferdi gelir eşitsizliği
- 2- Siyasi şiddet
- 3- Bolluk
- 4- Sosyal hareketlilik
- 5- Sosyo-kültürel heterojenlik
- 6- Sosyal değişme oranı
- 7- Nüfus büyüklüğü

Yine aynı araştırmada bu yedi unsur ile ilişkili olarak toplumlarda sosyal şiddet normu için bir standart bakış ortaya koymaya çalışmışlardır. Buna göre toplumlarda sosyal şiddetin ortaya çıkması belli aşamalardan sonra görülmektedir. Bunlar:

1- Ferdi gelirlerin milli dağılımındaki eşitsizlik ne kadar büyükse, siyasi şiddetin seviyesi de o kadar büyüktür.

2- Gelir eşitsizliğinin orta noktasından itibaren her iki istikamette milli sapma ne kadar büyükse, siyasi şiddetin seviyesi de o kadar büyüktür.

3- Buna bağlı olarak siyasi sistemde yeni fırsatlar ve açılmalar, siyasal hareketlilik ve sosyal katılmayı artırır. Siyasallaşmış, iktisadi çıkarlar ve anlaşmazlıklar; gerginlik, çatışma ve şiddetle neticelenen gruplar arası anti-sosyal davranışlar, etnikler arası, diller arası, kastlar arası, cemaatler arası, kültür ve sınıflar arası gerginliklere biçim verirler.

Sosyal şiddet, tüm toplumlar için, her zaman karşılaşılabilecek türden bir tehlikedir. Özellikle geçiş dönemlerinde, insanların yaşam standartları arasındaki uçurum arttığında daha sık görülür. Ülkemizde de genel af sonrası yaşanan kapkaççı şiddetleri de buna örnek verilebilir.

4. Farklı yönleriyle şiddet: Psikolojik, Sosyolojik ve Kültürel

Şiddetin toplum içinde, toplum tarafından nasıl sunulduğu, nasıl kabul gördüğü de önemlidir. Çünkü kabul gören şiddet de meşrudur. Hatta şiddet genellikle bir yaşam

biçimi olarak benimseniyorsa sorun olarak görülmez ve sorun çözümlerinin bir aracı olarak onay görür (Ergil 2001:40).

Geleneksel sayılmayacak ancak gelişimini tamamlayamamış ülkelerde dev boyuttaki iç ve dış güçler, kültür kaymaları, kuralsızlık (anomi) nedeniyle uyumsuzluklar ve sorunlar yaşanmaktadır. Yabancılaşma, kendini boşlukta hissetme veya değersizleşme duyguları ile beslenen toplu öfke, toplumun alt kesimlerinde ani şiddete dönüşebilmektedir (Ergil, 2001:41).

Örnek olarak şiddet eylemleri ile ilgili istatistiklere bakıldığında ülkemizde Adalet Bakanlığı istatistiklerine göre 1993 yılında 53618 cürüm ve kabahat cereyan etmiştir. Bunları gerçekleştirenlerin 52474'ü erkek, 1144'ü ise kadındır. Suç türlerine bakıldığında bunun 6973'ünün öldürme, yaralama, ırza geçme veya zorla adam kaçırmaya ise 5592'sinin ise hırsızlık ile ilgili olduğu görülmektedir (Eken, 1996:409).

1999 yılında ise ceza mahkemelerinde açılan dava sayısı 173667'dir. Bunun % 62.1'i şiddet eylemleri ile ilgili olup bunlar müessir fiil (% 22.9), hırsızlık (% 17.8), adam öldürme (% 5.6), kişi hürriyeti aleyhinde cürümler (% 5.1), ırza geçme (% 3.3), resmi evrak çalma (% 2.9), hakaret ve sövmeye (% 2.6), kız, kadın ve erkek kaçırmaya (% 1.7) olarak gerçekleşmiştir (DİE Adalet İstatistikleri).

Büyük değişimlere uğrayan gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan, fakat henüz yapıcı ve yaratıcı hedeflere yöneltilmemiş sosyal enerji, aşağıda belirtilen türde geçici şiddet türlerine bürünebilir (Ergil, 2001:41);

1- Kendine karşı şiddet: Gittikçe artan miktarda intiharlar, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı sıkça görülmektedir.

2- Aile içi şiddet: çocuk ve eşin dövülmesi eski bir gelenek olabilir. İşsizlik, oturuşun yıkılması gibi kriz anlarında aile içi şiddet de artmaktadır. Kocasından tecavüze uğrayan eş olaylarında artış vardır. Dayak yiyen kadınlar için sığınma evleri kurulmaktadır.

Dayak, erkeklerin kadınlar ve gençler üzerindeki baskı aracıdır. Kültürel olarak en yaygın üstünlük aracı anlamından başka, aile içi şiddet, öğrenilen, diğer sosyal ortam ve ilişkilerde uygulanan temel bir sosyalleşme aracıdır.

3- Kan davası: Kuşaklardan beri devam eden "belirli diğerlerine", karşı duyulan nefret ile grup dayanışmasını ayakta tutan kültürel bir şiddet biçimidir.

4- Namus cinayetleri: Kültürel olarak onay gören, geleneği bozan aile bireylerine ve özellikle kadınlara yönelik bir şiddet eylemidir. Ailede uysal ve namuslu rolünü zorlayan kızlara ve kadınlara karşı gerçekleştirilen bir şiddet türüdür.

5- Trafik kazaları: Ülkemizde trafik kazaları kitlesel katliam boyutlarına ulaşmıştır. Trafik kazaları her geçen gün daha da artmakta, bu durum önlenememektedir. Trafik kazaları, çevre kirliliğine sebep olma gibi, ne kadar ölümcül olursa olsun hukuken eylemler olarak sayılmamaktadır. Araba sürmek, bir ulaşım olgusu olduğu kadar, rakiplerine üstün gelme fırsatı sağlayan bir yarış olarak algılanmaktadır. Bundan dolayı da trafik kurallarının çiğnenebilir olduğu düşünülmektedir.

6- Adak ve kurban teşhiri, zorla bekâret kontrolleri, dövüşme, kaba güç gibi bazı erkeklik özelliklerinin abartılması ile ortaya çıkan şiddet görüntüleri de vardır.

Bu şiddet biçimleri kalıcı bir şiddet kültürünün oluşmasına, şiddetin yapılaşmasına neden olmaktadır.

Şiddet kavramı ana özellikleri ne olursa olsun, zamana ve topluma göre değişir. Şiddet olgusu birçok toplumsal sorunun da kaynağını teşkil eder.

Şiddetin temelinde yer alan saldırganlık güdüsü de değişik biçimlere bürünebilecek bir davranıştır. Yukarıdaki sınıflamalar da bu nedenle ortaya çıkarılmıştır. Saldırganlığın temelinde ve gelişiminde hangi tür kişilik özelliklerinin, hangi tür toplumsal ve çevresel etmenlerle etkileşime girdiğini incelemek oldukça güçtür. Ancak bilinen odur ki, diğer tüm insan davranışlarında olduğu gibi, insandaki saldırganlık ve bunun şiddete dönüşmesi, kişinin psikolojik ve toplumsal gelişiminin, nörolojik ve hormonal yapısının etkileşimiyle ortaya çıkmaktadır (Lorenz, 1996:166-167).

Bazı sosyal öğrenme kuramlarına ve sosyalleşme sürecinin ilk aşamalarına göre çocuklar bazı durumlarda nasıl davranacaklarını çevresindekileri gözlemleyerek ve onları taklit ederek belirlerler (Backman-Secord, 1974:473).

Buna göre saldırganlık kadar saldırgan olmama davranışı da öğrenilebilir bir davranış örüntüsüdür. İletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler sonucunda kitle iletişim araçlarının çok yaygın olarak tüketilmesi, kitle iletişim araçlarının toplumları etkisi altına alması bu konuyu daha fazla ön plana çıkarmaktadır. Örneğin özellikle kadın bedeninin reklamlar ve diğer pornografik mesajlar yoluyla topluma sunulması, hem erkeğin kadına bakış açısını, hem de kadının kendine bakış açısını olumsuz olarak etkileyebilmekte, bu durumun içselleştirilmesine neden olabilmektedir (Aziz, 1994:502).

Toplumsallaşma süreci çerçevesinde gerek çocukluk döneminde, gerekse yetişkinlik döneminde kitle iletişim araçlarının etkisiyle kolay öğrenilebilen saldırganlık davranışlarının ortaya çıkması kadar, bunun yol açtığı çatışmaların çözülmesi de önemlidir (Kocacık, 2000:111).

Toplum halinde yaşayan bireyler arasında şiddet olaylarıyla meydana gelen çatışmaların, toplumsal yaşamın bir parçası olarak görülmesi gerekir. Çatışmayı anlamaya çalışmak kadar, çatışmaların çözülmesi konusunda da becerilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Sağlıklı bir ilişki, hiç çatışma yaşanmayan ilişki değildir. O ilişkilerde ortaya çıkan sorunların ne kadar sağlıklı bir biçimde çözüldüğü önemlidir. Bunun için bireyin sorunlarını şiddete yönelerek çözmesini giderebilmek için toplumsal yaşam içinde önce bireyin kendini tanımasını sağlamak ve empatisini geliştirmesi gerekir. Ayrıca kişi, çatışmayı çözme ve iletişim becerileri konusunda kendisini geliştirmelidir, gerekiyorsa da uzman kişilere başvurarak yardım almalıdır.

İyi bir toplum olmanın birçok koşulu vardır. Bunların içinde yer alan bireyler arasında sağlıklı ilişkilerin bulunması da yukarıda belirtildiği biçimde sağlanabilir.

Yapısallaşan şiddetin sona erdirilmesi için otoriter ya da geleneksel yapının dönüştürülmesi ve sosyal davranışları yönlendiren yerleşik değerlerin, çağın ihtiyaçlarına uyumunu sağlamak da gerekir. Temel değerlerin uzlaşmacı ve barışçı olmasına özen gösterilmelidir. Adaletin toplum için önemli olduğu unutulmamalıdır. Toplumun aileden devlete kadar demokratikleştirilerek ve hukukun üstünlüğüne göre düzenlenmesi sağlanarak bu sorunlar aşılabılır. Böylece de toplumsal sorunların çoğunun ortaya çıkmadan çözülebilmesi söz konusu olabilecektir.

5. Şiddet Olgusunu Yaratan Nedenler Ya da Şiddetin Kaynakları

5.1. Dogmatizm: Ne yazık ki, Türkiye'de herkes kendi düşüncelerini “en doğru”, “tek ve biricik” çıkış yolu olarak kabul eder. İşte Türkiye'de şiddet olaylarının altında genel olarak bu “dogmatizm” yatmaktadır. Kendi düşüncelerinin “Tanrısal Doğrular” kadar kesin olduğuna inanmak, bunları bir “iman gibi” savunmak ve icabında bunlar için “ölmeye” hazır olmak, bu dogmatizmin sonuçlarıdır (Ertürk, 1978:7-19).

Siyasal İslam'ı da kapsayan "dine dayalı siyasi eylemlerin", Cezayir, İran ve Afganistan örneklerinde görüldüğü gibi genellikle şiddete dönük sonuçlar doğurmasının temel nedeni; inanca dayalı dogmatik davranış biçimidir.

5.2. Farklı ve Karşıt Fikirlerle Paranoyakça Yaklaşım: Osmanlı dönemindeki monarşik baskı ile yeni Türkiye Cumhuriyeti'ndeki tek parti baskısı birleşince, bizden farklı düşünenlere "hain" damgası vurmaya neredeyse gelenek haline almıştır. Farklı ya da karşıt görüşlere bir kez hain damgası vurduktan sonra artık cinayet işlemek ya da şiddetin başka öğelerine başvurmak, yalnız uygun bir tartışma yöntemi değil, aynı zamanda neredeyse bir ulusal görev niteliği kazanmaktadır (Kongar, 1999:201).

5.2.1. Demokrasinin İktidarlarca Yozlaştırılması:

Çok partili düzene geceli beri, her iktidar kendi düşüncelerinin karşısında olan düşünceleri bastırmak, güçsüzleştirmek ve hatta yok etmek için pek çok yola başvurmuştur (27 Mayıs darbesi böyle bir iktidara karşı, daha doğrusu iktidar böyle davrandığı için yapılmıştı).

İktidar böyle haksız ve adaletsiz davranınca, yani demokrasiyi yozlaştırınca, düzen dışı, demokrasi dışı yollar daha olağan kabul edilmeye başlanır. Nitekim bizzat iktidar m kendisi böyle yolları kullanmaya başlayınca, şiddet artık toplumsal yaşamın bir parçası olur (Kongar, 1999:202).

5.3. Demokrasinin Muhalefetçe Yozlaştırılması:

Şiddetin en önemli kaynaklarından biri de, toplumda yönetim dışında kalmış olan düşünce ve çözüm önerilerinin, demokratik kurallara uygun olmayan yöntemlerle iktidar savaşı yapmalarıdır. Demokratik kurallara uygun olmayan yöntemler, doğrudan ya da dolaylı şiddet yöntemleri demektir. İktidar çoğunluğun oyları ile başa geçtiğine göre dışarıda kalanlar "çoğunluğun tercihlerini dengeleyebilecek" bazı gerekçeler bulmalıdırlar. İşte tarihsel haklılık, bilimsel doğruluk, milliyetçilik, işçi ve köylülerin refahı gibi hepsi kendi başlarına doğru, masum ve haklı olan bu yüce kavramlar, çoğunluğun tercihi olan iktidara karşı kullanılan şiddet eylemlerinin gerekçeleri olarak ortaya atılırlar (Kongar, 1999:203).

Demokratik yönetime karşı seçenek aranması çabası içinde başvuru olan öteki iktidar kaynaklarını şöyle özetlemek olanaklıdır: a) Tanrı buyruğu, b) Gelenek, c) Sezgi, d) Akıl, e) Bilim, f) Felsefe, g) Mutlakçılık, h) Otorite (Ertürk, 1978).

5.5.Güven Bunalımı:

Türk demokrasi tarihi, demokrasinin gerek iktidarlar, gerekse muhalefette kalanlar tarafından yozlaştırılmasının, pek çok örneği ile doludur. Bugüne dek sayıları üçe varan askeri müdahalelerin tümünün bu yozlaştırmalar sonucu ortaya çıktığını hatırlarsak, bir güven bunalımının gerekçeleri de ortaya çıkmış olur. 1961 Anayasası da, 1982 Anayasası da bu güven bunalımlarının ürünleridir. 1961 Anayasası demokrasiyi "iktidara karşı korumak için"; 1982 Anayasası ise "demokrasiyi muhalefette kalanlara karşı korumak için yapılmıştır (Kongar, 1999:203).

5.6.Partilere ve Politikacılara Karşı Duyulan Genel Güvensizlik:

Türkiye'de partilere ve politikacılara hemen hiç güven duyulmamaktadır. İnsan olarak politikacıların bireysel çıkarlarını parti ve ülke çıkarlarının önünde tuttukları çok söylenir. Aynı biçimde yaygın bir suçlama, partilerin, parti çıkarlarını ülke çıkarlarının üzerinde tuttukları iddiasıdır.

5.7.Genel Bir Değer ve Kültür Bunalımının Varlığı:

Genel olarak Türk insanı, özel olarak Türk genci, ciddi bir değer ve kültür bunalımı içindedir. Kırsal ve kent kültürleri, laik ve İslami değerler, geleneksel ve çağdaş yaşam biçimleri, hep tam bir karşıtlık içinde, Türk gencini, Türk insanını sürekli bombardıman etmektedir.

Bu durumda genç, o sırada bağlandığı (belki sonra değiştireceği) değer sistemine fanatik bir biçimde inanmakta, bu sistemi egemen kılmak için, cinayet işlemeyi de içine alan çeşitli siyasal eylemlere kalkışmaktadır.

5.8.1. Türkiye'de Sosyal Kontrolün (Toplumsal Denetimin) Gittikçe Gücünü Yitirmekte Oluşu:

Bireye toplumsal değerleri aktaran ve daha sonra da, insanın bu değerlere göre bir yaşam sürmesini denetleyen aile, gittikçe çözülmekte, birey üzerindeki etkisini yitirmektedir. Öte yandan toplumsallaştırma işlevini doğru dürüst yerine getirebilecek kitle iletişim araçları da yoktur. Birey, bugün Türk toplumunda ciddi bir değer bunalımı içine düşmektedir.

5.9.Siyasal Olarak Mevcut Yapının Sorun Çözücü ve Adil Olduğuna İlişkin İnançsızlık:

Siyasal öğelerle, psikolojik ve sosyal-psikolojik öğeler, şiddet ve terörü etkileyen öğelerdir. Siyasal öğelerin başında, bireylerin içinde yaşadıkları siyasal sistemin, sorunları çözeceğine ilişkin bir inanca sahip olmamaları yatar. Bireyler, toplumun siyasal düzeninin "çözüm üreten" bir sistem olduğuna inanmıyorsa, cinayetler için çok uygun bir ortam doğmuş demektir.

Siyasal çatışmalar, demokratik kurallar ve kurumlar içinde ele alınabiliyorsa, siyasal şiddetin önemli bir kaynağı kurutulmuş demektir. Türkiye'de şiddetin en yaygın araçlarından biri gençlik kesimidir. Gençler sistem dışında kaldıkları oranda cinayet şebekelerini aracı olma olasılıkları artacaktır.

Türkiye'de şiddet ve terör eylemlerini özendirilen en önemli öğelerden biri, normal yollara karşı duyulan inançsızlıkta yatar. Normal yolların ya da kurulu düzenin

sorunlara adil ve hızlı çözümler getireceğine ilişkin inançsızlık, şiddet ve terör gibi yollara başvurulmasını adeta meşru kılmaktadır.

5.10.Tepeden İnmece Siyasal Gelenek:

Tepeden inmecilik, Türkiye'de terörü iki ayrı strateji içinde desteklemektedir. İlk olarak, gerek sağ, gerek sol, Türk Silahlı Kuvvetleri çok büyük bir güç olduğu ve yönetime el koyma geleneğini de geliştirmiş bulunduğu için, ona kızarak, askeri darbe yoluyla ülke yönetimini ele geçirmeyi amaçlamaktadır. Bu olasılık hem sağ, hem de sol terörizme başarı umudu vermekte, asker desteği ile darbe rüyaları, her iki grubun katillerini de eyleme teşvik etmektedir. İkinci strateji birinciye oranla daha gerçekçidir. İktidarda olanlar düşman biçiminde görüldükleri ve ordu aracılığı ile düşürülmeleri amaçlandığı zaman geçerlidir.

5.11.Dış Örneklerin Özendiriciliği:

Gerek sağ, gerekse sol şiddet ve terör için ne yazık ki dünya üzerinde pek çok başarılı örnek vardır. Filipinler, Endonezya, Şili gibi güncel örnekler ile İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi tarihsel örnekler katilleri büyük ölçüde özendirmekte ve Türkiye'deki eylemlerin başarılı olabileceği hakkında hayallere sürüklenmektedirler.

5.12.Dış Ülkelerin Desteği:

İnsanoğlunun en az düzenleyebildiği alan ne yazık ki uluslar arası ilişkileridir. Türkiye üzerindeki oyun ve hesaplar, silah üreticisi firma ve ülkeler ile uyuşturucu trafiğini yöneten kişi, örgüt ve ülkeleri bir araya getirmiş, bunların hepsini, Türkiye'deki destabilizasyondan yarar bekleyen büyük ülkelerin piyonları olarak üzerimize salmıştır. Bu büyük oyunun içine girmeyen ülke yoktur denebilir. Mumcu'nun (1984:311-321) “yeni enternasyonalizm” dediği bu oyun Türkiye'deki cinayetler açısından büyük bir sorumluluk payına sahiptir.

5.13. Toplumsal ve Ekonomik Sıkıntılar:

Türkiye'de terör ve şiddet, hiç kuşkusuz başka nedenlerle birlikte toplumsal ve ekonomik sıkıntılardan da kaynaklanmıştır. Terör ve şiddeti doğrudan doğruya komünist saldırı yahut da sapıkların davranışı olarak tek yönlü ve dolayısıyla yanlış değerlendirenler, toplumsal ve ekonomik yaklaşımı hainlik çizgisiyle bir tutarlar.

Şiddet ve terörün ardındaki toplumsal ve ekonomik nedenlere baktığımızda, işsizlik, adaletsiz ulusal gelir dağılımı ve yoksulluk, fiyat artışları, kırdan - kente göç vardır.

Yapılan araştırmalar, yoksulluk ve fiyat artışı gibi ekonomik öğelerle siyasal şiddet arasında doğrudan bir neden-sonuç ilişkisi saptayamamış, buna karşılık, ekonomik kalkınmanın hızlandığı dönemlerde siyasal şiddette de artışlar görülmüştür (Keleş, Unsal, 1982:23).

5.14.Toplumsal-Psikolojik Öğeler:

İnsanların öteki insanlarla karşılaştırmalı olarak sahip oldukları “yoksulluk” kavramı, gerçek durumlarından daha etkilidir. Komşularının sahip olduğu mallara sahip olamayan bir aile, kendi maddi durumu ne denli iyi olursa olsun, komşularıyla

karşılaştırmalı olarak “yoksul” hissedecektir kendini. Bu durumda şiddet ve terörü doğrudan olmasa bile, dolaylı olarak etkileyen öğelerden birisidir. Ayrıca bir insanın kendi durumunun zaman içinde kötüye gittiğini düşünmesi, ilerde daha kötü duruma düşeceğine inanması da "görelî yoksulluk" kavramının altında yatan öğelerdir. Özellikle enflasyon dönemlerinde zaman içinde değerlendirme hep olumsuz sonuç verir.

5.15.Psikolojik Öğeler:

Türkiye'deki “ataerkil aile” yapısı, kötü eğitim gibi öğeler, bireylerde önemli dengesizlikler yaratmaktadır. Bu dengesizlikler, genellikle masum bir çocuktan kanlı bir katil üretebilmektedir. Aile baskısı ya isyankâr ya da otoriteye bağımlı kişilikler yaratarak katiller ordusuna malzeme hazırlamaktadır.

5.16.Eğitime İlişkin Öğeler:

Anarşi ve terörün altında yatan eğitime ilişkin öğeler ikiye ayrılabilir. Birinci olarak, gençlerin kötü eğitilmelerinden kaynaklanan öğeler vardır. İkinci olarak da bizzat eğitimin kendi sorunlarından, özellikle üniversite öğrencilerini isyana sevk eden niteliklerden söz edilebilir.

5.17.Basma ve Televizyona İlişkin Öğeler:

Şiddet öğesi televizyonda ve basında “terör” olaylarını özendirici biçimde kullanılmaktadır. Ne yazık ki, televizyonun özellikle çocuklar üzerindeki yıkıcı etkisi artık evrensel bir sorun haline gelmiştir (Yörükoğlu, 1983:81-84).

Gerek televizyon dizilerinde, gerek basında yer alan ve kimi zaman da birinci sayfalarda büyük boy resimlerle verilen “şiddet” olayları toplumda derin yaralar açmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç değerlendirmesi yapacak olursak; şiddetin doğal bir olgu olmaktan çok insanın tarihsel ve toplumsal bir varlık olması gereği ortaya çıkan toplumsal bir olgu olduğu ve aynı zamanda bütün toplumlarda görülen bir olgu olması bakımından da evrensel bir olgu olma niteliğini taşımaktadır.

Diğer taraftan şiddet olgusu insanın hem yaratılıştan farklı ve yunik bir psiko-sosyal ve bio-psikolojik varlık olması; hem tarihsel ve toplumsal olarak (din, gelenek, kültür vs) var olması ve yapılanması nedenleriyle tek bir nedene bağlı olarak açıklanamayan çok kompleks bir olgudur. Bu yüzden de farklı bilim alanlarının konusudur ve zaten de Inter-disiplinler olarak ele alınmalıdır. Diğer bir deyişle, hukuk, siyaset, sosyal antropoloji, psikoloji ve sosyoloji gibi bilim dallarının ortak ve birikimsel bilgisine, araştırmasına ihtiyacı vardır.

Yine de şiddetin ne olduğu, hangi kaynaklardan temel aldığı ve nasıl tolere edilebileceği konusunda bazı şeyler söylemek; politik yönelimli eylem planı için önerilerde bulunmak mümkündür.

Çözüm önerileri;

1- Dogmatik düşüncenin yerine esnek ve hoşgörü yönü ağır basan bir ilk ve orta öğretim anlayışına yönelmesi ve orta öğretimde felsefe derslerinin artırılarak, tartışma kültürünün kazandırılması,

2- Farklı fikirlere ya da karşıt görüşlere düşmanca bakmak yerine, yeni bir çözüm önerisi olarak görmek,

3- Demokratik anayasal rejimin iktidarlarca yozlaştırılmasının önüne geçilmesi. Muhalefetin bozucu, saptırıcı eleştirisi yerine; yapıcı, yol gösterici eleştirilerin geliştirilmesi,

4- Devlet kurumlarının uyumlu çalışmasının sağlanması, güven bunalımlarının yaratılmaması. Bu konuda siyasal partilerin, anayasal kuruluşların duyarlı olması,

5- Kültür ve değer kaymalarını önleyerek insanlar m; özellikle gençlerin doğru yönlendirilmesinin sağlanması, sosyal kontrolün cezayla değil, uyarılmalarla sağlanması,

6- Siyaset kurumunun polemik üretme yeri değil, sorun çözme yeri olduğu ve siyasilerin herkesten daha çok yasalara uygun davranmaları,

7- Milli eğitim politikalarının tek tip insan yetiştirme yerine dünya ve ülke sorunlarını sorgulayan; ilgi, beceri ve yeteneklerine göre öğrencilerin donatılması; gereksiz bilgi yığını içinde bocalamaların engellenmesi,

8- Gençlere sahip çıkarak dış mihrakların güdümüne girmelerinin önlenmesi ve dış ülkelerin iç sorunlara müdahale etmelerine göz yummadan gereken diplomatik girişimlerde bulunmak,

9- Devlet, yerel yönetimler ve iş çevreleri elbirliği ile ülkemizdeki istihdam sorununu çözmek,

10- Öncelikle ana-baba eğitiminin sağlanması ve sonra çocuklara iyi örnek olunarak yaygın eğitimin verilmesi gerekir. Çünkü çocuk söyleneni değil yapıları öğrenir ve taklit eder,

11- Medya basın gibi kamuoyunu oluşturan kurumların etik değerlere göre yayın yapmaları, kamuoyunu yanıltmamaları gerekir,

12- Din- vicdan ve fikir özgürlüğünün sağlanması; örgütlenme özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması gerekir. Çünkü bu iki özgürlük serbest girişimin diğer ayaklarıdır,

13- Toplumsal dayanışmayı güçlendirmek ama ayrışmayı, ayrılıkçılığı güçlendirecek politikalarla vazgeçilmesi gerekir,

14- Zamana uygun bir göç-kentleşme politikası ve buna uygun bir nüfus politikasının hayata geçirilmesi gerekir. Çünkü artık çağımızda çok insan değil, yetmişmiş insan önemlidir,

15- Gelir dağılımının düzeltilmesi, her yurttaşın insanca yaşayacağı bir gelirin sağlanması,

16- Kız çocuklarının mutlaka okutulması; kendi ayakları üzerinde duracak bir gelir ve meslek sahibi kılınması,

17- Aile içinde kız-erkek çocuk ayrımının giderilmesi, demokratik bir aile yapısının geliştirilmesi gerekir. Çünkü aile içinde yaşanmayan demokrasi sokakta, okulda, partide, sendikada, iş yerinde hiç yaşanamaz,

18- Siyasetçi, bürokrat, iş adamı (şeytan üçgeni) ortaklığı ile devlet - toplum imkânlarının çarçur edilmesinin önüne geçilmesi; genel bir deyimle yolsuzlukların önünün kesilmesi, "yapanın yanma kalıyor" anlayışının ortadan kaldırılması,

19- Emniyet güçlerinin yurttaş ayrımı (fakir-zengin, zayıf-güçlü) gözetmeksizin aynı davranışta bulunması; suçluyu yakalaması ve adalete teslim etmesi gerekir,

20-Bütün dokunulmazlıkların herhangi bir suç ya da suç isnadı karşısında kaldırılması; adaletin gerçekleştirilmesi yolsuzluğun önlenmesinde en önemli tutum olur,

21-Adam kayırma, hemşericilik, bölgecilik; ideolojik ve inanç birliği gibi gerekçelerle kamuda haksız uygulamaların, yolsuzlukların önünün alınması ve liyakatin esas alınması gerekir,

22-Kanun devleti değil, hukuk devletinin hayata geçirilmesi; anayasalı devlet değil, anayasal devlet çağdaş toplumların özelliğidir,

23-Şiddet nerede ve nasıl olursa olsun, kimden gelirse gelsin, kınanmalı ve caydırıcı yaptırımlarla engellenmelidir,

24-Devletin görevi şiddeti şiddetle önlemek değil, suçluyu yakalamak ve mahkûm etmektir. Aile içi şiddet şikâyetleri (kadına, çocuğa yönelik şiddet, istismar ve ensest ilişki) ilgili makamlarca dikkate alınmalıdır ve mutlaka kovuşturulmalıdır.

Kaynakça

- Alemdar**, Korkmaz; Erdoğan, İrfan (1994) Popüler Kültür ve İletişim, Ankara: İletişim.
- Arendt**, Hannah (1970) "On Violence", New York, Hartcourt s. 46, 52, 56.
- Aziz**, Aysel (1994), "Kadın Şiddet ve İletişim", *Dünya'da ve Türkiye 'de Güncel Sosyolojik Gelişmeler*, Sosyoloji Derneği Yayınları. Ankara.
- Backman**, Carl W. ve **SECORD**, Paul F.(1914), "Social Psychology". 2nd Ed. Mcgraw-Hill Tokyo.
- Die**. Adalet İstatistikleri 1999.
- Ekşi**, Aysel (1982) Gençlerimiz ve Sorunları, İstanbul: Ün.
- Eken**, Ahmet (1996), "Bir Olgu Olarak Türkiye'de Şiddet", *Cogito*. Sayı 6-1. Kış-Bahar. s. 401-410.
- Ergil**, Doğu (2001), "Şiddetin Kültürel Kökenleri", *Bilim ve Teknik*. Sayı: 399. Şubat. s. 40-41.
- Erten**, Y, Ardalı, C. (1996) "Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları", *Cogito*, YKY, Sayı: 6-7, s. 51-65. İstanbul. Ertürk, Selahattin (1978) Diktacı
- Kocacık** Faruk, (2000), "Toplumbilim". 2. Baskı. Cum.Üni. Yayını No:84. Sivas.
- Lorenz**, Konrad (1996), "Saldırganlığın Spontanlığı", *Cogito*. Sayı: 6-1. Kış-Bahar. s. 165-168.
- Tutum ve Demokrasi**, Ankara: Yelkentepe. Galtung, J. (1991) "On Violence in General and Terrorism in Particular", Geneva, Political "Terrorism" adlı inceleme, s: 13. Gurr, T.R. (1973) "The Revolution-Social Change Nexus: some old theories and new hypothesis", *Comprative politics*, cilt: 5, no: 3, s. 359-392.
- Hobart**, M., (1996) "Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyahasına Doğru". (Çev. Yurdaer Salman). *Cogito*, YKY, Sayı: 6-7, s. 51-65. İstanbul.
- Keleş**, R., Unsal, A. (1982) **Kent ve Siyasal Şiddet**, Ankara: SBF.
- Kongar**, **Emre** (1999) 21. Yüzyılda Türkiye - 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, İstanbul: Remzi. Macfarlane, Leslie, J. (1974) "Violance and the State", London, Thomas Nelson, s. 46. Michaud, Yves (1991) Şiddet, İstanbul: İletişim.
- Mumcu**, **Uğur** (1984) Papa, Mafya, Ağca, İstanbul: Tekin

- Nicklaus, E.F.** (1980) *The Literature of Terrorism*, Westport, Conn, Greenwood Press, s: 295.
- Steinmez, Susan** (1986) *The Violent Family, Violence in The Home*. Interdisciplinary.
- Türkdoğan, Orhan** (1996) *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Timaş.
- Unsal, A.** (1996) "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", *Cogito, YKY*, Sayı: 6-7, s. 29 - 37. İstanbul.
- Yavuzer, Haluk** (1982) *Çocuk ve Suç*, İstanbul: Altın Kitaplar.
- Yıldırım, Aysel** (1998) *Sıradan Şiddet, Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları*, Ankara.
- Yörükoğlu, Atalay** (1983) *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Ankara: Aydın.